

Lietuvių etnomuzikologijos pradininkas

IVADAS

Kaip ir dauguma XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios lietuvių muzikos veikėjų, Juozas Žilevičius (1891-1985) savo veiklą pradėjo vargoninkaudamas. Padirbėjęs Plungės bažnyčioje (1908–1915), prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, jis buvo priverstas trauktis į Rusiją. Ten baigė Peterburgo konservatoriją (1919) ir po vienerių darbo metų Vitebske grįžo į Lietuvą. Čia gyventa neilgai (1920-1928), bet intensyviai. Žilevičius tapo vienu svarbiausių muzikinio gyvenimo Kaune bei Klaipėdoje organizatorių, padėjo kurti kultūros ir švietimo įstaigas, diegė naują muzikinio švietimo sistemą, dirbo administracinių, pedagoginių, muzikologinių darbų. Domėjosi ir liaudies muzikos aktualijomis. Tačiau emigravęs į JAV (1929) ir pasinėręs į išeivijos muzikinį gyvenimą, Žilevičius vis rečiau pasirodydavo Lietuvos kultūrinuose akiračiuose, o sovietmečiu jo vardas buvo minimas tik prabėgomis. 1975 m. muzikologė Zita Kelmickaitė savo diplominiame darbe ryžosi apžvelgti jo gyvenimą bei kūrybą, tačiau daug ką buvo priversta nutylėti, negalėjo pasinaudoti daugeliu mokslinių šaltinių. Žilevičiaus vardas tuo metu nebuvo minimas ir lietuvių liaudies muzikos tyrimų istorijoje (30). Net ir šiandien, kalbant apie 1918-1940 metų Lietuvos kultūrą, kai kurie istorikai šį muziką užmiršta (29).

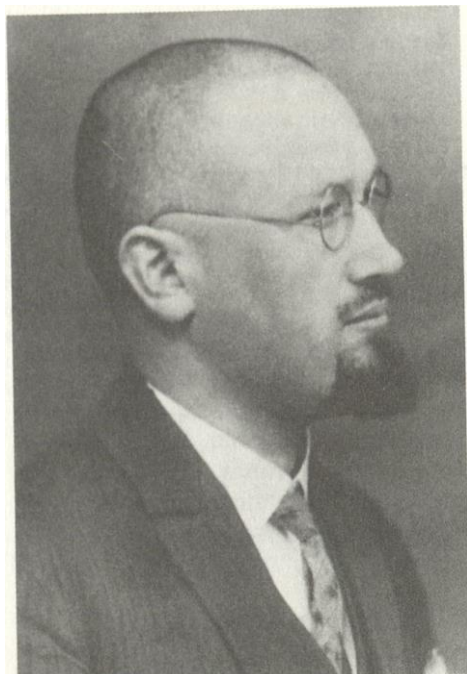
Man jau teko aptarti Žilevičiaus nuveiktus darbus pedagogikos, bažnytinės muzikos, kūrybos baruose (37, 38). Šio

straipsnio *tikslas* - apžvelgti ir įvertinti jo etnomuzikologinę veiklą. Darbo *metodas* - archyvinių šaltinių ir literatūros (straipsnių, metodinių darbų, epistolinio palikimo) tyrimas, Žilevičiaus ir kitų jo gyvenamojo meto etnomuzikologų veiklos lyginamoji analizė.

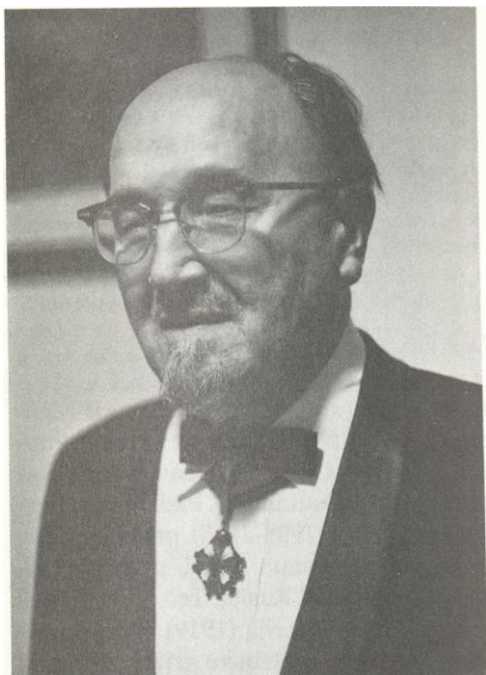
INSTRUMENTŲ IR DAINŲ RINKĖJAS

Būdamas septyniolikos, Žilevičius tapo vienos didžiausių Žemaitijos parapijoje Plungės bažnyčios vargonininku bei chorvedžiu. Tada jis ėmė artimiau bendrauti su kunigais, užmezgė ryšius su žymiais meno bei mokslo žmonėmis, tarp jų ir su atvykusiu iš Peterburgo Imperatoriškosios mokslo akademijos nariu Peterburgo universiteto profesoriumi Eduardu Volteriu. Šis ypač domėjosi etnografiniu Plungės apylinkių paveldu, todėl ragino Žilevičių rinkti eksponatus kuriamam Aleksandro III muziejui. Jaunasis vargonininkas mielai išitraukė į kraštotyrinę veiklą ir netrukus pasiuntė į Peterburgą keletą dėžių vertingos kultūrinės medžiagos, padėjo ir Plungėje apsilankiusiam Kauno muziejaus organizatoriui Taduui Daugirdui.

1911 m. grįždamas iš trumpalaikių muzikos studijų Varšuvoje per Peterburgą, Žilevičius dar kartą susitiko su Volteriu, kuris jį supažindino su kompozitoriumi Česlovu Sasnausku. Pokalbiai apie archeologiją paskatino rinkti senienas. Plun-

Juozas Žilevičius apie 1927-1928 m.

Juozas Žilevičius apie 1970 m.

gėje iš vieno piliakalnio jis prisirinko karolių, apyrankių, monetų, iš dvarininkės Židickienės gavo dokumentų, iš Žemaitijos muzikantų - liaudies instrumentų. Reikia manyti, kad tuo metu Žilevičius pradėjo domėtis liaudies muzika. Jis klausėsi Adolfo Sabaliausko paskaitų, kuriose lektorius „visu atsidavimu, paprastumu, kuklumu ir begaliniu nuoširdumu apie senovinius muzikos instrumentus kalbėdavo“ (24, nr.4, p.7). Gaila, kad Žilevičiaus surinkti eksponatai, prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui, žuvo. Jis išsaugojo tik senuosius rusiškus rublius, tačiau ir tuos, vėliau apsigyvenęs Peterburge, buvo priverstas išleisti.

1915 m. įstojęs į Peterburgo konservatoriją, Žilevičius pateko į Jacques'o Handschino (1886-1995) vargonų klasę. Šis šveicarų profesorius, Maxo Regerio mokinys, buvo ne tik puikus vargonininkas, bet ir plačios erudicijos menininkas. Jis

ypač domėjosi senųjų kompozitorių rankraščiais, kurių netrūko specialiame viešosios bibliotekos skyriuje. Handschinas buvo to skyriaus tvarkytojas. Sužinojęs apie Žilevičiaus ketinimus studijuoti muzikologiją, jis ne tik parūpino savo studentui leidimą rinkti medžiagą, bet ir pakvietė kartu dirbuotis. Profesorius aiškino, kaip elgtis su retais spaudiniais bei rankraščiais, kaip fiksuoti jų metriką. Žilevičius taip išitraukė į darbą, kad net pradėjo kaupti savo asmeninę archyvą: senose krautuvėse pigiai įsigydavo vertingų leidinių.

Žilevičių ypač domino lietuvių muzikinė kultūra. Pasak jo paties, tokios medžiagos jis pririnko net kelias stambias dėžes, kurias vėliau pargabeno į Lietuvą (6, p.8). Jose buvo ir 1916 m. Helsinkyje išleista Sabaliausko knyga „Lietuvių dainų ir giesmių gaidos“. Ja Žilevičius labai džiaugėsi ir net parodė savo profesoriumi

Aleksandrui Glazunovui, kuris, pamatęs sutartines, nusistebėjo: „Argi šiandien Europoje dar yra tokių chaotiškų liaudies mėgiamų sąskambių, kuriuose vyrauja vieni disonansai?“ (24, nr.3, p.5). Tačiau, reikia manyti, Žilevičiui nepavyko iš Peterburgo parsivežti lietuvių liaudies instrumentų - nuo karo į Rusiją bėgantys lietuviai kažin ar juos ėmė su savimi į kelionę.

1920 m. apsistojęs Kaune, Žilevičius pranešė apie muzikologinio archyvo įkūrimą. Jis laikė jį nuomojamame bute ir, progai pasitaikius, papildydavo nauja medžiaga. Tačiau koks buvo jo statusas ir prieinamumas visuomenei, žinių nėra. 1924 m. vasarą Žilevičius persikėlė į Klaipėdą ir su savimi išsivežė archyvą. Mokytojaujant S.Šimkaus įsteigtoje muzikos mokykloje, jam padėjo jį tvarkyti bei plėsti mokiniai.

1924/1925 mokslo metais Klaipėdos muzikos mokykloje Žilevičius sumanė įsteigti folkloro būrelį, kurio valdybai, be jo paties, priklausė Juozas Bertulis, Motiejus Budriūnas, Matas Buivydas, Anatolijus Grišiūnas, Žentą Grubaitė, Kostas Gurevičius, Pranas Kvietkauskas, Juozas Strolia, Jonas Švedas, Janė Žukauskaitė, taip pat Ūkio banko direktorius Petras Končius, ne kartą finansiškai parėmęs būrelio veiklą. Šio būrelio nariai laisvu nuo mokslo laiku rinko liaudies dainas ir muzikos instrumentus. Prieš Kalėdas, Velykų ar vasaros atostogas Žilevičius supažindindavo mokinius su tautosakos rinkimu, kad į savo gimtuosius kaimus nuvykę jo auklėtiniai galėtų sėkmingai pasidarbuoti. Jis kalbėjo apie liaudies dainų metro, ritmo ir dermių ypatumus, aiškino, kaip taisyklingiau ir paprasčiau fiksuoti garsų aukštį, trukmę, mokė tiksliai žymėti dainininko ar instrumentalisto amžių, išsilavinimą, socialinę padėtį, charakterį, gyvenimo sąlygas. Dainų rinkimo taisyklės, kad visiems jos būtų prieinamos, Žilevičius paskelbė spaudoje (3, p.121-128).

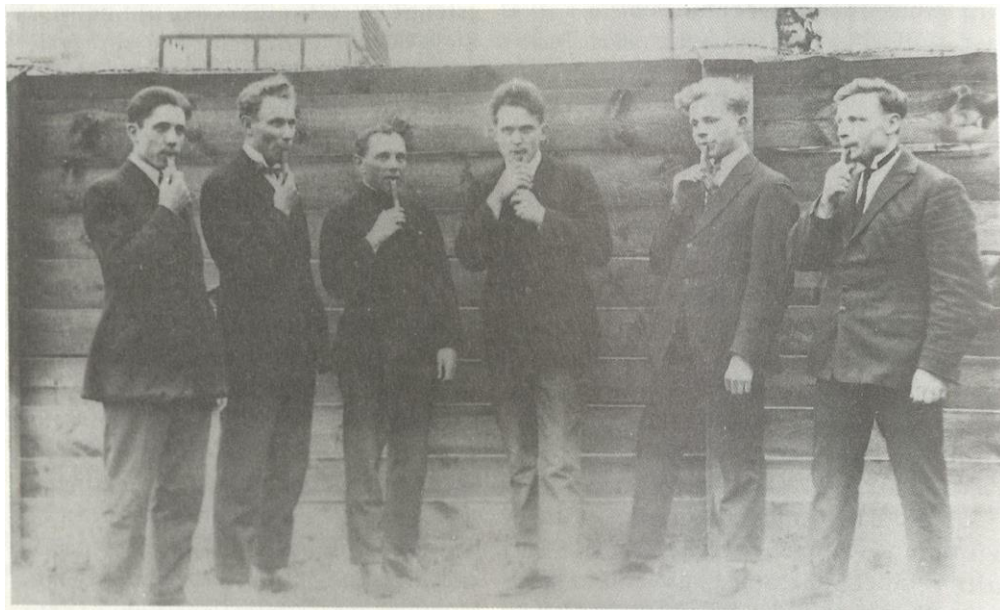
Per prievartą į būrelį Žilevičius nieko nevarė, mokinius stengėsi sudominti gyvu žodžiu ir surinktais eksponatais. Tai jam pavyko. Vien per 1924 metų Kalėdų atostogas jaunieji folkloristai iš įvairių Lietuvos vietovių surinko apie 400 liaudies dainų, kurios vėliau buvo sėkmingai naudojamos Žilevičiaus muzikos teorijos ir solfedžio pamokose (36, p.22). Dalis jų pateko į J.Žilevičiaus ir D.Andrulio parengtą muzikos vadovėlį pradžios mokyklų muzikos mokytojams (26).

Artėjant 1925 metų vasarai, Žilevičius viešai paskelbė liaudies dainų rinkimo konkursą, pažadėdamas daugiausia dainų surinkusiems ir taisyklingiausiai jas užrašiusiems skirti pinigines premijas. Tuomet daugelis mokinių „tarytum pamisę (...) lakstė po kaimus, rinkdami senienas ir gabendami jas į Klaipėdą“ (43). Konkurso rezultatai pranoko visus mokytojo lūkesčius: per kelis mėnesius buvo surinkta apie 600 dainų, iš jų 300 - Strolios, kuriam ir atiteko pirmoji vieta. Deja, žadėtų premijų niekas negavo: tuo metu skolose paskendęs Žilevičius neįstengė surasti atliekamų pinigų, nors šiaip būrelio darbą rėmė visomis išgalėmis. Mokiniai dėl to nesikrimto - tautosakos rinkimas jiems tapo mielu užsiėmimu. Net baigę muzikos mokyklą, jie neatsisakė šio pomėgio. Dalis jų surinktų dainų pateko į Lietuvių tautosakos rankraštyną, kur saugomos ir šiandien (!)•

Liaudies dainas užrašinėti pajėgė tik vienas kitas mokinys, o rinkti muzikos instrumentus įstengė dauguma. Per keletus metus dešimtys entuziastų papildė Žilevičiaus kolekciją maždaug 300 instrumentų, tarp kurių buvo ir labai retų eksponatų: Labanoro dūda iš Linkmenų, senos, dar XVIII a. pradžioje pagamintos kanklės, kompletas baudžiaivos laikais linksminusių dvaro svečius ragelių. Mokiniai instrumentus išmatuodavo, aprašydavo, kartais net nupiešdavo, papasakodavo mokytojui jų suradimo istori-

Klaipėdos muzikos mokyklos folkloro būrelio valdybos nariai 1925 metais. Iš kairės į dešinę: I eilėje - Z.Grubaitė, P.Končius, J.Žilevičius, J.Žukauskaitė, J.Bertulis, II eilėje - M.Budriūnas, P.Kvietkauskas, neišaiškintas asmuo, M.Buivydas, A.Grišiūnas, A.Gurevičius. Trūksta J.Švedo ir J.Strolis

Klaipėdos muzikos mokyklos folklororistai skudučiuoja: (iš kairės) V.Deniušis, K.Baltramiejūnas, J.Narsutis, A.Grišiūnas, J.Novakauskas, A.Liepus

ją, atskleidavo kai kurias gamybos paslaptis. Visa tai fiksuota 1926 m. pradžioje instrumentų registracijos knygoje, kurios įrašai šiandien vaizdžiai byloja apie Lietuvos „stradivarijų“ gyvenimą bei veiklą. Mokiniai Budriūno vardu kreipėsi atviru laišku į Lietuvos moksleiviją bei inteligentiją, ragindami ieškoti senovinių muzikos instrumentų, liaudies muzikantų, pasakojamosios tautosakos ir apie tai pranešti į Klaipėdą Žilevičiui (28). Instrumentų registracijos knygoje aprašyti 143 instrumentai. Didžiausia jų dalis - kanklės, skudučiai, medinės triūbos, birbynėlės, ožio ragai (34, p.10).

Pats Žilevičius neturėjo laiko važinėti po kaimus ir rinkti eksponatus, tačiau kiek aplinkybės leido, triūsė Mažojoje Lietuvoje. Jam pasisekė iš šio krašto kultūros veikėjo Jokūbo Stikloriaus tėvo, kuris gyveno prie Pilkalnio, gauti 1827 m. pagamintas kanklės, iš protestantų tikėjimo lietuvių užrašyti to krašto giesmių, kurios jam pasirodė „esančios gražesnės, įdomesnės, daugiau vingiuotos, ne kaip vokiškai išštos“ (16, p.4).

Archyvas, tuo metu vadinamas muziejumi, buvo atidarytas Klaipėdoje 1927 m. birželio 4 d. Mažosios Lietuvos Dainų šventės išvakarėse. Dviejuose Žilevičiaus buto (Kanto aikštės Nr. 7c) kambariuose lankytojams buvo paruošta speciali paroda. Didžiausią ekspozicijos dalį sudarė muzikos instrumentai, apie 300 vienetų, mažesnę - senos knygos, natų leidiniai, kompozitorių rankraščiai. Instrumentai buvo sunumeruoti ir sudėti ant stalų, sukabinti ant sienų. Atidarydamas parodą, Žilevičius teigė, kad jau turi surinkęs apie 1000 eksponatų, pasakojo apie lietuvių liaudies muzikos instrumentų raidą, o mokiniai jo kalbą lydėjo kankliavimu bei skudučiavimu. Parodos atidaryme dalyvavę Klaipėdos krašto kultūrinių bei visuomeninių organizacijų atstovai tikėjo, kad „J.Žilevičiaus surinkta medžiaga duos pradžią Lietuvos muzikos muziejui“ (42, p.3).

Laikydamas sukaupią kultūrinę medžiagą savo bute, Žilevičius neturėjo galimybės dažnai ją viešai demonstruoti, tačiau norintiems apžiūrėti visada atverdavo duris. Muzikos mokyklos mokiniams pasitaikydavo daugiausia progų patyrinėti eksponatus. Jiems tai buvo vaizdingos Žilevičiaus dėstomo lietuvių muzikos istorijos kurso iliustracijos, taip pat puikus pavyzdys, kaip reikia saugoti tautos kultūrą. Neatsitiktinai kai kurie auklėtiniai savo gyvenimą susiejo su liaudies menu: Jonas Švedas tapo „Lietuvos“ ansamblio įkūrėju ir vadovu, liaudies instrumentinės muzikos žanro pagrindėju, Pranas Serva pats pradėjo gaminti instrumentus ir vėliau tapo šio ansamblio meistru, Povilas Samuitis ėmė tobulinti ir modifikuoti birbynę, Albinas Liepus - skudučius, Alfonsas Mikulskis įsteigė Čiurlionio ansamblį ir su juo daugelį metų puoselėjo lietuvių liaudies muziką išeivijoje. J.Strolia, rašydamas pirmąją lietuvišką muzikos istorijos vadovėlį, daug vietos skyrė lietuvių liaudies dainai bei giesmei ir jų rinkėjams, remdamasis Žilevičiaus paskaitų konspektais (44).

Jei atsirasdavo tinkamos patalpos ir suinteresuotų žmonių, Žilevičius niekada neatsisakydavo surengti parodą. 1927 metais jo ekspozicija nukeliavo į Kauną, Dailės draugijos saloną, kur buvo labai gerai įvertinta. 1928 m. liaudies muzikos instrumentai buvo rodomi Tauragėje, IV pedagoginėje parodoje, kurios organizatoriai apdovanojo Žilevičių pagyrimo raštu. Retkarčiais jis skaitydavo paskaitas visuomenei apie lietuvių liaudies muzikos instrumentus, kurių buvo suskaičiavęs net 32 rūšis (33, p.3).

1929 metais išvykdamas į JAV, Žilevičius savo instrumentų kolekciją ir kai kuriuos spaudinius paliko saugoti Gargždų kanauninkui Juozui Giniotui, tikėdamasis po kelerių metų sugrįžti į Lietuvą ir atgauti brangų turtą. Jis manė, kad ketinamuose statyti Kauno konservatorijos rūmuose atsiras kambarėlis, kuria-

me galės įkurdinti muzikologijos muziejų. Deja, konservatorijos rūmai nebuvo pastatyti, o jos direktoriaus Juozo Gruodžio požiūris į liaudies muzikos instrumentus kaip netinkamus dabartiniam Europos muzikos menui (31, p.204-209) atgrėšė Žilevičių sieti savo viltis su laikinosios sostinės kultūrinėmis institucijomis. Jis nenorėjo vaikščioti nuo vienu Švietimo ministerijos durų prie kitų, prašydamas tarnybos ir vietos savo unikaliam kolekcijai, kuri atsakingiems už kultūrą žmonėms visai nerūpėjo.

Prasidėjęs karas ne tik sužlugdė Žilevičiaus svajones, bet ir sunaikino Lietuvoje paliktą instrumentų rinkinį. Iš pradžių buvo manoma, kad jis sudegė, nes Gargždų bažnyčia ir klebonija per bombardavimus labai nukentėjo, tačiau ilgainiui paaiškėjo, kad instrumentai bei kita archyvinė medžiaga buvo sunaikinti vėliau. Mat Giniotas su motina, rūpestingai sukrovę Žilevičiaus eksponatus į kelias dėzes, išvežė juos į nuošalią miškingą vietą. Tenykštis ūkininkas pasižadėjęs tas dėzes saugoti. Bet kai artėjo frontas, gyventojai buvo priversti trauktis, o grįžę rado ūkį išdraskytą, muzikos instrumentus išmėtytus bei sugadintus, knygas suplėšytas. Vėliau Žilevičius rašė: „Tokią žinią gavus, jau man tikrai ašaros nubyrėjo, kad esama barbarų visai nekaltus daiktus naikinti... Taip tat rinkinys, krautas iki 1929 m., buvo karo šmėklos prarytas" (25, p.127). Išliko tik 1926 m. vesta instrumentų registracijos knyga, kurią Žilevičius kartu su kitais vertingesniais rankraščiais bei spaudiniais pasiėmė su savimi į JAV.

Apsigyvenęs Elizabethe (New Jersey), Žilevičius tuoj pat įsitraukė į išeivijos kultūrinį gyvenimą, emė rinkti muzikologinę medžiagą. Faktiškai archyvo fondus teko kurti iš naujo. Tačiau per gana trumpą laiką, turėdamas daugiau kaip 100 pagalbininkų įvairiuose lietuvių telkiniuose, Žilevičius sukaupe labai daug spaudinių, plokštelių, nuotraukų. 1935 m. apie

3000 eksponatų pasiuntė į Kauną, Pasaulio lietuvių kongreso organizuojamą parodą. Už atliktą didžiulį darbą Lietuvos prezidentas Antanas Smetona 1935 m. Vasario 16-osios proga jį apdovanojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinu. Parodos organizatoriai tikėjosi, kad šie eksponatai liks Lietuvoje, tačiau Žilevičiaus pageidavimu jie buvo išsiųsti į JAV ir jam grąžinti. Jis aiškino: „Juk aš negaliu tų rinkinių niekam dovanoti, nes mano visa širdis ten sudėta ir centeliai sukaišioti, o kiek naktų bemiegių pražudyta" (9).

Žilevičius savo archyvą suskirstė į dvi dideles dalis: „Amerikos lietuviai muzikos garsuose" ir „Lietuvių muzikos istorija". Jos buvo padalytos į mažesnius poskyrius ir ne kartą pergrupuotos. 1960 m. Žilevičius perkėlė savo archyvą į Čikagos lietuvių tėvų jėzuitų patalpas, kur ir pats apsigyveno. Po kurio laiko spausdintą medžiagą bei rankraščius sudėliojęs į specialias lentynas, o retesnius eksponatus - į stiklines spintas, archyvą galutinai susistemino. Jį sudarė aštuoni skyriai. Ketvirtajame buvo saugoma medžiaga apie lietuvių folklorą - daugiausia lietuvių liaudies dainų rinkiniai (A.Juškos, S.Stanevičiaus, Ch.Bartscho, J.Čiurlionytės) ir muzikinės tautosakos tyrinėtojų darbai - apie 90% visų Lietuvoje bei užsienyje esamos literatūros (45, p.20). Tarp vertingesnių leidinių būta 1911 m. Vilniuje išėjusi A.Niemio ir A.Sabaliausko knyga „Lietuvių dainos ir giesmės šiaurrytinėje Lietuvoje", 1910 m. Kaune J.Garalevičiaus išleistas „Trumpas vadovėlis išsimokiniui skambinti ant kanklių be klavišų", A.Niemio mokslinės studijos, A.Strimaičio rankraštis apie vestuvinius šokius Lietuvoje. Buvo saugomos ir lietuvių išeivių surinktos liaudies dainos, užrašytos į magnetofono juosteles, 1967 m. duomenimis - apie 700 pėdų ilgio muzikos (32, p.7). Jas iššifruoti ir surūšiuoti - jau šių dienų etnomuzikologų pareiga.

Liaudies instrumentų yra nedaug: 1890 m. Tilžėje pagaminta armonika, 26 skudučių rinkinys, kanklės, kelios birbynės, rageliai. Dalis šių instrumentų - Balio Pakšto bei kitų asmenų dovanos archyvuui.

LIAUDIES TYRINĖTOJAS

MUZIKOS

Dar vargoninkaudamas Plungėje ir mokydamasis Petrograde, Žilevičius siuntinėjo koncertų recenzijas į Lietuvos ar lietuvių išėvių spaudą. Tačiau pirmieji jo rašiniai, kuriuose buvo nors iš dalies aptariamos etnomuzikologinės temos, pasirodė tik jam apsigyvenus Kaune. Straipsnių serija „Daina ir muzika mokykloje“ parašyta kaip metodinė priemonė Lietuvos muzikos mokytojams. Viename straipsnyje autorius apsistojo ties mitologija ir istorija, trumpai paminėdamas Apoloną, Orfėją, Izidę, Nojų, tiesiogiai susijusius su muzika. Minėdamas lietuvius, jis pabrėžė, kad šie muziką labai mylėjo, „jų vėlės naktimis ant kapų giesmes giedodavo“ (2, nr.12, p.485), o lietuviai kariai, išjodami į karą, taip smarkiai trimituodavo trimitais ir ožragiais, jog priešai „bėgdavo į girias ir slėpdavosi“ (2, nr.12, p.488). Tai buvo muzikos istorijos knygose ir (ar) kronikose Žilevičiaus surasti pasakojimai. Jis rėmėsi jais pabrėždamas muzikos meno svarbą įvairiausiose žmogaus gyvenimo srityse ir ypatingą lietuvių tautos muzikalumą. Jam tai buvo lyg atspirties taškas diegiant Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose savo paties parengtą privalomo muzikos mokymo programą.

Šioje programoje vienas svarbiausių elementų buvo lietuvių liaudies daina. Žilevičius mokytojams nurodė mokyklinių chorų repertuarą grįsti vien liaudies melodijomis - autentiškomis ar harmonizuotomis. Jis aiškino: „Daina išlaikė mums gryną lietuvių kalbą, daina - lietuvių sie-

los veidrodis, daina lietuviui viskas“ (2, nr.1, p.23). Prie mitologinės temos Žilevičius dar kartą grįžo išėvijojė rašytuose straipsniuose (18, p.35); juose minėjo lietuvių meilę muzikai, kuri atsiskleidavo jų kasdieniniame gyvenime, pagonišku dievų garbinimo ir laidotuvių apeigose. Žilevičius suprato, kad mitologija - tai ne svarbiausias etnomuzikologinių tyrinėjimų šaltinis, tačiau ji „duoda daug tikrenybės apie žmonių papročius, (...) kurie išsiskverbia į istorijos rėmus“ (18,p.841).

Vienuose etnomuzikologiniuose straipsniuose Žilevičius skelbė ir apibendrinavo savo atliktų tyrinėjimų medžiagą, kituose aptarė labiausiai lietuvių etninės muzikos srityje pasidaravusių asmenų veiklą, populiarino lietuvių etninę kultūrą išėvijojė ir tarp kitataučių.

Pirmajai grupei priklauso išsami studija „Lietuvių liaudies muzikos instrumentai“ (11, p.177-180). Joje Žilevičius vienas pirmųjų šiuos instrumentus sugrupavo ir susistemino. A.Sabaliauskas jų nė nebandė klasifikuoti, tik išvardijo jam žinomus septynis muzikos „įrankius“ (39), o Žilevičius išskyrė tris - styginių, pučiamųjų ir mušamųjų - grupes.

Pirmąsias dvi grupes jis padalijo į aštuonis pogrupius. Styginius į: 1) be stryku (kanklės, psalteronas, cimbolai); 2) su stryku (saidoko pavidalo „boselis“ su pūslė, „manikarka“, smuikas); 3) klavišinius cimbotus. Pučiamuosius į: 1) be liežuvėlių (skudučiai, švilpynė, vamzdis, Labanoro dūda, moliniai „arkliukai“ ir „paukštytės“; 2) su tiesiais liežuvėliais (birbynė, ragelis); 3) su skersai gulinčiais liežuvėliais (čekštukai, „pelėdos“); 4) su liežuvėliais, skersai gulinčiais skambalais („bandūra“); 5) be liežuvėlių, lūpomis pučiamus (trimitai, mediniai ragai ir ragučių ragai). Mušamųjų instrumentų Žilevičius nė grupavo, nes kai kurių žinojo tik pavadinimus, bet kaip jie atrodė, jam nepavyko nustratyti.

Labiausiai Lietuvoje paplitusius instrumentus straipsnio autorius detaliai aprašė, paminėdamas jų kilmę, išvaizdą ir

garso charakteristiką, taip pat gamybos būdus. Studiją apie lietuvių liaudies instrumentus Žilevičiui pavyko paskelbti ir amerikiečių spaudoje (19). Įvairių šio straipsnio variantų taip pat pasirodė lietuvių išeivių laikraščiuose bei žurnaluose (15, 20,21). Beje, anglų kalba tai buvo pirmosios publikacijos Jungtinėse Amerikos Valstijose apie lietuvių liaudies muzikos instrumentus, skirtos amerikiečiams ir nutautusiems lietuviams.

Labiausiai Žilevičius buvo įsigilinęs į kanklių problematiką. Šiam instrumentui jis skyrė nemaža dėmesio savo etnomuzikologiniuose darbuose, rengė studiją „Mūsų kanklės“, kurios fragmentus 1937 m. paskelbė Lietuvos spaudoje (8, p.340-355). Išanalizavęs kanklėms giminingus suomių, latvių, rusų, graikų instrumentus ir tautosaką, kurioje šie instrumentai minimi, taip pat Jono Balio, Jono Basanavičiaus, Augusto Niemio, A.Sabaliausko teorinius darbus, užrašytas dainas, pasakas ir pasakojimus, Žilevičius priėjo svarbią išvadą, kurią patvirtino vėlesnių laikų etnomuzikologai, kad „kanklės istorijos šviesoje buvo pastebėtos pirmiau apgyventose lietuvių žemėse ir tik vėliau užtinkamos kaimynų plotuose“ (44, p.355); tai baltiškos kilmės instrumentas, kurio pavadinimą perėmė kitos tautos. „Baltai iš niekur kanklių nesiskolino“ (7, p.443).

Šiuo savo teiginiu Žilevičius neabejojo ir visada piktindavosi, kai kas nors bandydavo kankles pavadinti kitu vardu.

Kanklės jokių būdu negali būti vadinamos *Zither*, nes tai visiškai skirtingas instrumentas. Techniškai visai kitaip derinamas, visai skirtinga skalė. Tuo tarpu kanklės yra parremtos ant senos graikiškos skalės, apimtas stygų skaičius visai skirtingas, skirtingai skambinama. (...) Kanklės yra tipingas baltų instrumentas (...) ir nieko bendra neturi su lotynišku. (...) Tad nesuprantu, ko įsikabinama į *Zither*, atiduodama vokiečiams tiek garbės, kada M. Lietuvoj vokiečiai, pašiepdami lietuvius kanklininkus, kankles vadindavo kiauulės galva. (22)

Žilevičius norėjo parengti leidinį apie lietuvių liaudies muzikos instrumentus. Deja, nei studija apie kankles, nei planuotas leidinys išeivijoje nepasirodė, tik Bostono „Lietuvių enciklopedija“ spausdino Žilevičiaus straipsnelius, kurie leidžia susidaryti platesnį vaizdą apie jo etnomuzikologinių darbų vertę bei mastą.

Rašydamas apie instrumentus, Žilevičius aiškino etimologinę jų vardų kilmę, aptarė repertuarą, ragino juos gaivinti ir naudoti puoselėjant tautinės muzikos tradicijas. Pasak jo, skudučių pavadinimas yra daug senesnis nei kanklių ar trimitų, o „trimito muzikos iki tokio sudėtingumo nė viena tauta neišvystė“ (12, p.5).

Žilevičių jaudino išeivijoje spartėjantis lietuvių jaunuomenės nutautimas. Jis bandė savo rašiniais apie lietuvių etninę kultūrą šį procesą stabdyti, tačiau mažai tikėjo tokio darbo rezultatais. Kai kanklininkas Justinas Strimaitis, ketinęs atvykti į JAV ir surengti keletą koncertų tautiečiams, kreipėsi į Žilevičių pagalbos, šis atkalbėjo jį nuo tos kelionės: „Jaunimas nesupras, o seniai atsilikę nuo visko“ (9).

1929 metais, tik apsigyvenęs Amerikoje, Žilevičius išdėstė liaudies dainų rinkimo svarbą bei jų užrašymo metodiką išeivijos spaudoje, ragino tautiečius siųsti jam senelių dainas, raudas, sutartines, bažnytines melodijas, bet niekas tuomet neatsiliepė. Praėjus keturiolikai metų, jis dar kartą kreipėsi į skaitytojus:

Pavesk vieną savaitę vakarą tam reikalui ir matysi - po kelių mėnesių šimtai (dainų. - D.P.) rasis rinkinyje. (...) Tenka tik tiek pasakyti: a) užrašyti giesmininko kilimo vietą, vardą, pavardę, amžių; b) užrašyti tokia tarpe, kokia dainuojama; c) jei negalima tikrai į taktus padalyti, paženklinėti ženkleliu toje vietoje, kurioje manytumėte turėtų būti kirtis; d) greitumą. Tai mažų mažiausiai, kas reikalinga, nors užrašinėjimui yra keletas desėtkų būtinų taisyklių, bet tuo tarpu galima ir tais keturiais pasitenkinti. (24, nr.4, p.8) Ir tą kartą atsirado vos vienas kitas muzikinės tautosakos rinkimo entuziastas.

Žilevičius pagrįstai apgailestavo, kad Lietuvos muzikinė kultūra, lyginant ją su kitomis Europos tautomis, yra menkiausia: „Mūsų inteligentų tarpe muzikoj nusimanančių žmonių yra tiek, kiek pas kitas tautas nenusimanančių“, ir čia pat pridūrė - „išskyrus Klaipėdos kraštą“, kurį suvokė kaip Mažosios Lietuvos dalį (23, p.342-346). Tačiau studiją apie šio regiono muziką parengė tik gyvendamas JAV, kur galėjo išsamiau apibendrinti Klaipėdoje sukauptą archyvinę medžiagą. Ši studija pasirodė Niujorke 1958 m. kaip knygos „Mažoji Lietuva“ dalis.

Mažosios Lietuvos liaudies muziką Žilevičius tyrinėjo visos to krašto kultūros, kuri jam atrodė labai savita, kontekste. Atsižvelgdamas į archeologiją, kalbotyrą, žemdirbystę, liaudies meną, jis matė lokalinę tos kultūros diferenciaciją, tačiau lygindamas su kaimynais rytuose ir vakaruose, ją vertino kaip vienalytę. Tyrimo objektu jis pasirinko liaudies dainas, giesmes ir muzikos instrumentus, tačiau savo stebėjimus aprašė trumpai ir aiškiai, siekdamas skaitytojui „suteikti tikrai bendrą vaizdą, suprantamą ir mėgėjui“ (17, p.259-282).

Pirmiausia Žilevičius atkreipė dėmesį į keliaujančių iš vienos vietos į kitą dainų melodinius bei ritminius pokyčius, tačiau kartu matė ir išlikusius pagrindinius jų požymius. Jis darė išvadą, kad tos pačios tautos žmonės, nors ir gyvendami skirtingose politinėse sąlygose, yra glaudžiai susiję prigimties ryšiais, todėl jei kas ir panorėtų sutapatinti Mažosios Lietuvos melodijas su slaviškomis ar vokiškoms, joku būdu to neįstengtų padaryti. Archajiškiausiomis Žilevičius pagrįstai laikė kuršių dainas, kurių ne visus žodžius XX a. pradžios dainininkai suprasdavo. Tačiau ir tose, ir kitų Mažosios Lietuvos vietovių dainose, ypač dainuotose miestuose ar miesteliuose, jis pastebėjo vokiškų svetimybų. Per daug į

jas nesigilino, nes labiausiai domėjosi lietuviškais dainų bruožais - dermėmis, melodinėmis slinktimis, metro bei ritmo ypatumais. Nagrinėdamas žanrus, Žilevičius apsiribojo žvejų ir žemdirbių dainomis, pažymėdamas, kad jos yra skirtingos: „žvejų melodijos ramesnės ritminiu požiūriu, lyg platesnio užsimojimo, daugiau iššęstos“ (17, p.261).

Lygindamas Mažosios Lietuvos dainas su Žemaitijos, Aukštaitijos, Dzūkijos bei Vilnijos melodijomis, Žilevičius pastebėjo, kad jos turi mažiausiai bendrų bruožų su žemaičių dainomis. Priešingai, jose yra „daugiau užtinkami giminingų dūokų ir suvalkiečių melodijų tipai, kurie ritmiškai sudėtingesni ir kurių apimtis platesnė“, o eolinė, miksolydinė, fryginė, hipoeolinė, dorinė ir hipofryginė dermės taip pat išryškina dūkams ir užnemuniečiams charakteringus melodinius vingius. Svarbiausi jų bruožai - aštuonių taktų oktavos apimties mažorinė melodija su kvartos intervalu ir dažnai akcentuojamu penktuoju dermės laipsniu. Žilevičius atkreipė dėmesį ir į tai, kad vienos Mažosios Lietuvos krašto dainos yra monodinės prigimties, o kitoms galima pritari, bet 70% visų jų sudaro Didžiojoje Lietuvoje randamos melodijos. Joms būdingas porinių taktų skaičius, nors užtinkami ir neporiniai, ryškios mažorinio ir minorinio pobūdžio dermės, o neretai pasitaiko ir mišrių arba perėjimo iš vienos tonacijos į kitą, taip pat pastebimas lyrinis pobūdis ir daugiau nei kituose Lietuvos regionuose dėl skirtingų ekonominių sąlygų išlikę archaizmai. Visi šie teiginiai buvo iliustruojami natų pavyzdžiais.

Apibendrinamas savo tyrinėjimus, Žilevičius pateikė septynis būdingiausius Mažosios Lietuvos liaudies dainų bruožus:

1. Melodijų apimtis įvairi - nuo penkių iki devynių ir daugiau garsų. Charakteringi intervaliniai šuoliai - kvarta ir seksta. Platesnio diapazono melodijos ritmiškai sudėtingesnės, „didesnio įsisiūbavimo“.

2. Paskutinė dainų nata yra labai trumpa ir vos išdainuojama, o priešpaskutinė tęsiama ir akcentuojama.

3. Melodijos trumpos - dviejų arba trijų dalių: *ab, aba, abb*.

4. Melodijų metras pastovus arba kintamas. Kintamų metrų melodijos sudėtingesnės. Sinkopės pasitaiko labai retai.

5. Žvejų dainos, lyginant su žemdirbių, yra daug laisvesnės, intervaliniai šuoliai didesni, bet jose nėra šokio ritmų.

6. Kadangi dauguma dainų sukurtos senovinėse dermėse, tai liudija, kad joms nemažą įtaką darė giesmės. Mažosios Lietuvos dainose ryškiau nei Didžiosios Lietuvos folklore atsispindi liūdesys ir santūrumas.

7. Melodijose užtinkama chromatismų, turinčių stiprią moduliacinę trauką.

Skyriuje „Liaudies melodijų įtaka giesmėse“ Žilevičius labiausiai pabrėžė tai, kad, Mažojoje Lietuvoje išgalėjęs liuteroniškajam tikėjimui, pradėjusios plisti sausos, griežtos balsų slinkties ir mažai melodinių figūracijų turinčios choralinės giesmės buvo visiškai svetimos lyriškai lietuviui sielai, todėl lietuviai ėmėjas „grazinti“ liaudies dainų stiliumi. Tai vyko nesąmoningai, gilioje maldos ekstazėje, dėl to buvo sukurta daugybė lietuviškų choralinių melodijų. Tačiau vokiečiai jomis nesinaudojo. Žilevičius išskyrė dvi jų rūšis: 1) turinčias daug bendrų bruožų su liaudies dainomis; 2) sutampančias su liaudies dainų melodijomis.

Apibūdindamas Mažosios Lietuvos muzikos instrumentus, Žilevičius teigė, kad jais baltų gentys naudojos nuo seniausių laikų - dar prieš mūsų erą. Labiausiai paplitę, jo manymu, buvo kanklės, trimitai, birbynės ir būgnai. Aptardamas kankles ir trimitus, jis paminėjo, kada pirmą kartą jų vardas pasirodė rašytiniuose šaltiniuose, aprašė šių instrumentų konstrukciją, gamybos būdus, pateikė nuotraukų.

Šios studijos pabaigoje išspausdintas literatūros sąrašas byloja, kad Žilevičius buvo gerai susipažinęs su M.Mažvydo, J.Bretkūno, Ch.Bartscho, W.Hoffheinzio,

H.Holzo, A.Niemio, A.Sabaliausko, S.Stanevičiaus, Vydūno, T.Brazio, V.Banaičio, J.Čiurlionytės, A.Juškos, P.Bieliausko, G.Krivickienės užrašytomis liaudies dainomis ar giesmėmis ir su kai kuriomis istorikų (N.Findeiseno) bei kalbininkų (V.Thomseno) moksliniais darbais. Tai padėjo jam, kad ir bendrais bruožais, taikliai apibūdinti Mažosios Lietuvos liaudies muziką visos Lietuvos muzikinio folkloro kontekste. Tačiau kai kurios autoriaus charakteristikos nėra tikslios (tapatinamos ritmo ir metro, dermės ir tonacijos sąvokos) arba neaiškios („ritminė slinktis retesnė“, „dvasinė giesmė“). Tai susiję su dar neištobulinta muzikos terminija lietuvių kalba ir pačiu Žilevičiaus rašymo stiliumi, susiformavusiu jam neakivaizdžiai mokantis bendrojo lavinimo dalykų (keturias klases Palangos progimnazijoje jis baigė eksternu) ir studijuojant muziką Varšuvoje bei Peterburge. Bet šie trūkumai nemenkina jo mokslinių darbų vertės.

1947 m. paskelbtas Žilevičiaus straipsnis „Martyno Mažvydo giesmės. Trumpa studija lietuvių melodijų giminingumo Grigaliaus choralui“. Jame akcentuoti šie didžiausi pirmosios lietuviškos knygos privalumai:

1. M.Mažvydas ne tik parodė „tų laikų kalbos grožį ir grynumą“, bet ir pirmasis paskelbė natomis užrašytas Mažojoje Lietuvoje giedotas giesmes.

2. „Giesmių melodijos yra labai artimos Didžiosios Lietuvos liaudies melodijoms, nes M.Mažvydas ieškojo to, kas lietuviams artima ir suprantama“.

3. Dalis Mažosios Lietuvos giesmių yra „beveik gryna kopija grigališko choralo melodijų, artimiausiai supuolančių irgi su mūsų liaudies melodijomis“.

Žilevičius pabrėžė, kad į Mažosios Lietuvos giesmes reikia „giliau pažvelgti“, ir būsiamiems tyrinėtojams nurodė reikiamą literatūrą. Ilgėliau sustojo prie lietuvių liaudies melodijų ir grigališko choralo giminingumo problemos. Surinkęs nemažai liaudies dainų pavyzdžių ir

gerai susipažinęs su bažnytine muzika, jis priėjo išvadą, kad „melodinis polėkis mūsų dainelių sutampa su išvystytu ir iki šiai dienai gerbiamu visame pasaulyje grigališkuoju choralu" (10, p.6), tačiau į klausimą, koku būdu bažnytinės giesmės paveikė liaudies dainas ar šios turėjo įtakos choralui, neatsakė.

Švietėjiško pobūdžio rašiniuose Žilevičius, daugiausia vietos skyręs lietuvių muzikos istorijos raidai, neužmiršo ir liaudies muzikos baruose pasidaravusių kompozitorių, kunigų bei vargonininkų. Jis pažymėjo 1825 m. pasirodžiusio Liudviko Rėzos lietuvių liaudies dainų rinkinio svarbą ne tik patiems lietuviams, bet ir kitataučiams, kurie, „supratę lietuvių dainų grožę, sielos švelnumą, kalbos turtingumą, turinio įvairumą" (5, p.2), taip pat ėmė rinkti šias dainas; iškėlė Teodoro Brazio nuopelnus tyrinėjant lietuvių liaudies dainas (4, p.6-7). Labiausiai žavėjosi A.Sabaliausko folkloriniais darbais - dainų rinkiniais, jų užrašymo sistema, atsargumu, o kartu ir naujumu. Žilevičiui imponavo tai, kad Sabaliauskas, nebūdamas muzikas profesionalas, atrado sutartines ir atskleidė jų grožį. „Iki jo nei vienas folkloristas, ar jis lietuvis, ar svetimtautis, nebuvo to pastebėjęs" (24, nr.3, p.5). Užrašytas natomis sutartines (ne tik vokales, bei ir instrumentines) Sabaliauskas rodydavo kompozitoriams Aleksandrui Kačanauskui ir Stasiui Šimkui, nes pats ne visada buvo įsitikinęs, kad tiksliai užfiksavo garsus, ir šie patvirtindavo, kad užrašytose melodijose nėra klaidų. Žilevičius pastebėjo, kad tiek Juškos, tiek ir Bartscho užrašytose dainose pasitaiko nemažai netikslumų - klaidingai nurodytas garsų aukštis, alteraciniai ženklai, metras.

Žilevičius buvo susipažinęs su Jono Balio, Prano Bieliausko, Zenono Slaviūno, Jadvygos Čiurlionytės darbais, džiaugėsi jaunųjų folkloristų karta. Pats visą gy-

venimą nenustojo domėjęsis lietuvių liaudies muzika bei ją puoselėjęs. Žilevičiaus įnašas į tautosakos tyrinėjimų aruodą yra toks reikšmingas, kad jį galima laikyti vienu iš profesionaliosios lietuvių etnomuzikologijos pradininkų.

IŠVADOS

1. Juozas Žilevičius, paskatintas E.Volterio, Č.Sasnausko ir A.Sabaliausko, jaunystėje pradėjo domėtis lietuvių muzikiniu folkloru, jį rinkti ir tyrinėti. 1920 m. jis įsteigė muzikologijos archyvą, kuris 1927 m. buvo oficialiai atidarytas Klaipėdoje. Žilevičius tyrinėjo etnomuziką ir ją dėstė, rašė metodinius darbus, skatino jaunimą ne tik rinkti bei puoselėti tautosaką, bet ir ją moksliskai tyrinėti. Lietuvos kultūrinės institucijos nebuvo suinteresuotos Žilevičiaus archyvo globa, todėl dalis eksponatų buvo išvežta į JAV, o kita dalis per karą žuvo Lietuvoje. 1929-1960 m. muzikologijos archyvas buvo įkurdintas J.Žilevičiaus bute Elizabethe, o nuo 1960 m. - Čikagoje.

2. Žilevičiaus etnomuzikologinius darbus sudaro lietuvių liaudies muzikos instrumentų bei dainų tyrimas ir šviečiaamojo pobūdžio rašiniai apie muzikinę tautosaką, jos rinkėjus ir tyrinėtojus. Jis vienas pirmųjų pradėjo klasifikuoti muzikos instrumentus pagal jų konstrukciją, aptarė kilmę, gamybos būdus, ragino juos gairinti ir naudoti ugdant tautines muzikines tradicijas. Kankles jis laikė originaliu baltiškos kilmės instrumentu, ir šį teiginį patvirtino vėlesnių etnomuzikologų darbai. Jis atkreipė dėmesį į Mažosios Lietuvos dainų ypatumus, grigališkojo choralo ir lietuviškų melodijų panašumus.

3. Žilevičiaus įnašas į muzikinės tautosakos tyrinėjimus leidžia jį laikyti vienu iš profesionaliosios lietuvių etnomuzikologijos pradininkų.

ŠALTINIAI

1. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas. Nr.31, 203, 1626, 1682.
2. *Žilevičius J.* Daina ir muzika mokykloje / / Švietimo Darbas. 1922. Nr.12; 1923. Nr.1.
3. *Žilevičius J.* Dėl dainų rinkimo // Muzika. 1925. Nr.6/7.
4. *Žilevičius J.* Docentas prelatas Teodoras Brazys // Muzikos Žinios. 1940. Nr.12.
5. *Žilevičius J.* Dr. L.Rėza // Ten pat. 1941. Nr.1.
6. *Žilevičius J.* [Jo autobiografinis pasisakymas 80-ties metų amžiaus sukakties proga] / / Ten pat. 1972. Balandžio 9.
7. *Žilevičius J.* Kanklės // Lietuvių enciklopedija. Boston, 1957. T.10.
8. *Žilevičius J.* Kanklės mitologijoje, legendose ir tautosakoje pas mus ir pas mūsų kaimynus // Vairas. 1937. Nr.7/8.
9. *Žilevičius J.* Laiškas J.Strimaičiui // J.Žilevičiaus-J.Kreivėno lietuviškos muzikos archyvas (toliau - JŽJK LMA).
10. *Žilevičius J.* Liaudies melodijos ir grigališkas choralas // Muzikos Žinios. 1945. Nr.2.
11. *Žilevičius J.* Lietuvių liaudies muzikos instrumentai // Iliustruotoji Lietuva. 1927. Birželio 4.
12. *Žilevičius J.* Lietuvių liaudies muzikos instrumentai // Vienybė. 1950. Rugspjūčio 11.
13. *Žilevičius J.* Lietuvių tautiniai muzikos instrumentai // Studentų Žodis. 1935. Nr.8.
14. *Žilevičius J.* Lithuanian Music in Pagan Era // Muzikos Žinios. 1941. Nr.7.
15. *Žilevičius J.* Lithuanian National Musical Instruments // Ten pat. 1941. Nr.5.
16. *Žilevičius J.* Martyno Mažvydo giesmės // Ten pat. 1947. Nr.2.
17. *Žilevičius J.* Mažosios Lietuvos liaudies muzikos bruožai // Mažoji Lietuva. New York, 1958.
18. *Žilevičius J.* Mitologinė lietuvių muzikos pradžia // Naujoji Romuva. 1936. Nr.43.
19. *Žilevičius J.* Native Lithuanian Musical Instruments // The Musical Quarterly. New York, 1935.
20. *Žilevičius J.* Native Lithuanian Musical Instruments // Vytis. The Knight. 1957. Nr.1.
21. *Žilevičius J.* Native Musical Instruments // Lituanius. 1957. Nr.1.
22. *Žilevičius J.* Pastabos (rankraštis) // JŽJK LMA.
23. *Žilevičius J.* Raštas švietimo ministru, 1928? // Lietuvos centrinis valstybės archyvas. F.391. Ap.4. B.1066. L.342-346.
24. *Žilevičius J.* Sabaliauskas ir mūsų tautosaka // Muzikos Žinios. 1943. Nr.3; 1943. Nr.4.
25. *Žilevičius J.* Šis bei tas apie muzikologijos archyvą // Aidai. 1962. Nr.3.

LITERATŪRA

26. *Andrulis D., Žilevičius J.* Jaunas dainininkas. Klaipėda, „Ryto“ akcinė b-vė, 1927.
27. *Apanavičius R., Baltrėnienė M.* Lietuvių liaudies muzikos instrumentai. Vilnius, Mintis, 1991.
28. *Budriūnas M.* Senovės lietuvių muzikos tyrimo reikalu // Lietuva. 1926. Nr.118.
29. *Butkuvienė A.* Lietuvos kultūros istorijos metmenys. Kaunas, Technologija, 1997.
30. *Čiurlionytė J.* Lietuvių liaudies dainų melodikos bruožai. Vilnius, Vaga, 1969.
31. *Gruodis J.* Ar reikia mums kanklių muzikos // Juozas Gruodis: Straipsniai, laiškai, užrašai, amžininkų atsiminimai / Sudarė A.Ambrazas. Vilnius, Vaga, 1965.
32. *Jasiūnas E.* Lietuvių muzikologijos archyvas // Naujienos. 1967. Gruodžio 21.
33. Lietuvių muzikos instrumentai // Lietuvos Keleivis. 1928. Kovo 6.
34. *Merkelienė A.* Juozo Žilevičiaus muzikos instrumentų aprašymo analizė / / Vakarų Lietuvos muzika: praeitis ir dabartis / Pranešimų tezės. Klaipėdos universiteto Muzikologijos institutas. 2000. Kovo 24-25.
35. Mūsų Tautosaka. 1932.
36. Naujas liaudies dainų rinkinys // Muzika. 1925. Nr.1.
37. *Petrauskaitė D.* Juozas Žilevičius ir Mažoji Lietuva // Tiltai. 1988. Nr.2-3.
38. *Petrauskaitė D.* Juozo Žilevičiaus pedagoginė veikla Lietuvoje // Mokymo ir auklėjimo klausimai. 1988. T.21.
39. *Sabaliauskas A.* Apie žiemų-rytiečių lietuvių tautinę muziką ir muzikos instrumentus. Vilnius, 1911.
40. *Sabaliauskas A.* Lietuvių dainų ir giesmių gaidos. Helsinki, 1916.
41. *Sabaliauskas A.* Sutartinės ir mūsų muzikos įrankiai // Dirva-Žinynas. 1904. Nr.4.

42. Senovės lietuvių muzikos instrumentų paroda // Klaipėdos Garsas. 1927. Birželio 7.
43. *Strolia J.* Lietuvių etnografinė muzikologija JAV Valstijose // Draugas. 1957. Lapkričio 30.
44. *Strolia J.* Trumpa muzikos istorija. Kaunas, Fakelas, 1936.
45. The Juozas Žilevičius Library of Lithuanian Musicology. Chicago, printed by M.Morkūnas, 1973.

Gauta 2000 09 30

Parengta 2000 12 14

Danutė PETRAUSKAITĖ

THE FOUNDER OF LITHUANIAN ETHNOMUSICOLOGY

Abstract

Juozas Žilevičius is an outstanding Lithuanian musician who spent the majority of his life in the USA. In Soviet times it was not advisable to discuss his achievements in different fields of music, that is why they are so little known at present. This article is an attempt to review and to evaluate Juozas Žilevičius' merits for ethnomusicology, the field he was active in both in Lithuanian and in exile.

Juozas Žilevičius got interested in Lithuanian musical folklore quite early in his life. In 1920, he founded musicological archives, a significant part of which was a collection of Lithuanian folk music

instruments. Students of the Klaipėda Music School assisted him in collecting the instruments. Lithuanian cultural institutions were not interested in protecting the archives of Juozas Žilevičius, therefore part of the exhibits perished in Lithuania, and another part was taken to the USA in 1929. Ethnomusicological activities of Juozas Žilevičius are represented by 1) researches into Lithuanian folk music instruments and songs; 2) educational articles. Juozas Žilevičius was among the first who started classifying folk music instruments in Lithuania and stimulated the revival of folk music traditions.